

بررسی نقش آینده پژوهی در برنامه ریزی درسی

سجاد قلخانی

کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی

چکیده :

آینده پژوهی، مطالعاتی فرا رشته ای است که نظر بسیاری از محققان و نوآوران حوزه علوم اجتماعی را به خود جلب کرده و می تواند تمام علوم را تحت تاثیر قرار دهد. قلمرو موضوعی آینده پژوهی، تمام بخش های فرهنگ، اقتصاد، سیاست، تکنولوژی و هنر را در بر گرفته و نظر به تغییرات پیش رو، موضوعات آن رو به افزایش است. آینده پژوهی با حوزه های متعددی از دانش و معرفت بشری ارتباط دارد که برنامه درسی نیز یکی از آنها است. جوامع امروزی که به دلیل شتاب روزافزون در پیشرفت فناوری های اطلاعات و ارتباطات با عدم قطعیت مواجه اند، ناگزیر نیازمند یک رویکرد منظم و نظام مند مبتنی بر عقلانیت و آینده نگری برای برنامه ریزی دقیق و منطقی می باشند تا توان مقابله با بحران ها و تحولات پیش رو را داشته باشند. از این رو، برنامه های درسی آینده نگرانه می توانند آمادگی افراد را برای رویارویی مثبت و مؤثر با چالش ها بهبود بخشند. ما در این مقاله به بررسی نقش آینده پژوهی در برنامه ریزی درسی می پردازیم.

کلمات کلیدی: آینده پژوهی-آموزش و پرورش-برنامه ریزی درسی

مقدمه :

جهان معاصر عرصه تحولات شگرف و پویایی شتابنده است تغییرات چنان غافل گیر کننده و برق آسا از راه می رسند که کوچک ترین کم توجهی به آن می تواند به بهای گزاف غافلگیری راهبردی در تمام عرصه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تمام شود. در این محیط سرشار از تغییر و بی ثباتی و آکنده از عدم قطعیت ها، تنها رویکرد و سیاستی که احتمال کسب موفقیت های بیشتری دارد تلاش برای معماری آینده است اگرچه این تلاش همواره با خطرپذیری فراوان قرین بوده است اما به هر حال پذیرش این مخاطره به مراتب عاقلانه تر از نظاره گر بودن تحولات آینده است. [1]

نگاه کلان به جهان امروز و بازیگران اصلی آن، حاکی از وجود مؤسسات تأثیرگذار آینده پژوهی و آینده نگاری در مراکز قدرت و تصمیم گیری دولت های بزرگ و توسعه یافته جهان است چه بسا رویکرد آینده نگارانه آنان به مسائل جهان و برنامه ریزی برای آینده ریشه های تسلط آنان را بر جهان آینده بیش از پیش مستحکم تر می کند. امروزه مأموریت و تلاش عمده برنامه ریزی در کشورهای توسعه یافته علاوه بر توجه جدی به چالش های کنونی و ارائه رهیافت های مقطعی، تفکر درخصوص چالش های آینده و نحوه مواجهه و قدرت یابی در آن عرصه هاست برنامه ریزی هم اکنون با ارتقاء نقش خود به دنبال تسخیر آینده با اندیشه ایفای نقش جدی و سهم خواهی از آن است. [2]

جهان پیچیده امروز، آموزش و پرورش را طلب میکند که بتواند متناسب و منعطف با این پیچیدگیها، پاسخگوی نیازهای جامعه باشد. برای پاسخگویی به این مهم نیازمند ابزاری هستیم که بتواند به راحتی در میان این پیچیدگیها حرکت کرده و مسیر را تسهیل نماید، آموزش بهترین ابزار برای این کار است، از آنجائیکه آموزش از طریق برنامه درسی معنا و مفهوم می یابد، می باید با بررسی و بازنگری مداوم، تلاش شود که برنامه درسی با غنای کامل و علمی خود بتواند به تمام نیازهای کنونی و دگرگونی های پر شتاب آینده پاسخ دهد (زمانی مقدم، ص1). برای دست یافتن به هدف مورد نظر،

باید قبل از تلاش فیزیکی یا اقدام به انجام کار، تلاش ذهنی یا برنامه ریزی کافی صورت بگیرد. برنامه ریزی شالوده موفقیت در هر کاری را تشکیل می دهد. بنابراین ضرورت برنامه ریزی به ویژه در فعالیت های یاد دهی - یادگیری، برای رسیدن به جزئی ترین اهداف یک واقعیت انکار ناپذیر است. در واقع باید گفت مشکلات کنونی جامعه بشری در مجموع ناشی از دو عامل است اول عدم شناخت هوشمندانه آینده درمقاطع زمانی گذشته و دوم تحولات حیرت آور در عرصه فناوری همراه با روند شتابان جهانی شدن، برهمین اساس امروز جهت جبران خطاهای گذشته، شناخت تحولات آینده با رویکرد آینده نگارانه ضروری و از اولویت های اصلی است. [3]

بسیاری از حوادث و رویدادهای آینده قابل پیش بینی و انقیاد هستند. دخالت انسان در این روند موجبات تغییر و تحولات مطلوب را ایجاد خواهد کرد. اما در اغلب موارد اشتغال به زمان حال و تلاش در جهت رفع مشکلات موجود، مانع از آن می شود که مدیران و تصمیم گیرندگان به آینده بیانیدهند. باید توجه داشت که حضور عاملانه در روند تحولات آینده، کاهش تهدیدات و افزایش فرصت ها و گزینه ها، نیازمند رویکردی آینده پژوهانه است که امکان کنش گری در رخدادهای آینده را فراهم می سازد. [4]

آینده پژوهی مشتمل بر تلاشهای است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر یا ثبات، به تجسم آینده های بالقوه و برنامه ریزی آنها می پردازد. آینده پژوهی منعکس می کند که چگونه از دل تغییرات امروز واقعیت فردا تولد می یابد. آینده پژوهی تلاشی نظام مند برای نگاه به آینده بلند مدت در حوزه ی دانش، فناوری اطلاعات، اقتصاد، جامعه و ... است که هدف اصلی ان شناخت فرصت ها و فناوری های جدید و تعیین بخش هایی است که سرمایه گذاری در آن احتمال بازدهی بیشتری دارد. آینده پژوهی علم و هنر کشف آینده و شکل بخشیدن به دنیای مطلوب است. [5]

مفهوم آینده پژوهی: آینده پژوهان به آینده جوامع و تمدن بشری توجه دارند. درباره سابقه آینده پژوهی باید گفت که، آینده پژوهی را دانشمندان و پژوهشگرانی گسترش داده اند که می خواستند دانش را در خدمت حل مسائل بشری به کار گیرند. [6]

آینده پژوه، حقایق تاریخی و دانش علمی را به کار می گیرد و ارزشهای بشری و تخیل را به آنها می افزاید تا تصویرهایی از آنچه در آینده ممکن است به وقوع بپیوندد، خلق کند. ، آینده پژوهی همان تاریخ است، اما تاریخی که به جای گذشته، آینده را می کاود. فرآیند مطالعه و بررسی آینده های محتمل از طریق روش های علمی است

آموزش و پرورش ایران بر اثر عواملی مانند به روز نبودن روشهای تدریس، کمبود اعتبار و فضاهای آموزشی، تمایز قایل شدن بین ابعاد آموزشی و پرورشی، ضعف در مدیریت آموزشی کارآمد و متخصص، ناتوانی در استفاده از فناوریهای اطلاعات و ارتباطات و... با چالشهای زیادی روبرو است. بنابراین، آیندهنگری و آینده پژوهی میتواند در برنامه ریزیهای مختلف آموزش و پرورش به ویژه برنامه درسی برای مواجهه با تهدیدها و نگرانیهای تربیتی آینده بهطور پیشگیرانه عمل کند. [7]

هدف از این مقاله بررسی نقش آینده پژوهی در برنامه ریزی درسی می باشد.

روش تحقیق:

با توجه به گسترده بودن اطلاعات و تحقیقات انجام شده در جنبه های مختلف آینده پژوهی که این موضوع در دنیای امروزی دارد، می توان از مقالات علمی جدید تاثیر آینده پژوهی در برنامه ریزی درسی استفاده کرد. وجود اطلاعات و مقالات بی

شمار در زمینه ی تعامل اجتماعی باعث می شود، تفکیک یک موضوع خواص و بررسی دقیق آن احتیاج به جمع آوری تعداد بسیار زیادی از این گونه مقالات علمی داشته باشد. از این رو در این تحقیق از تعدادی منبع علمی جهت تکمیل اطلاعات استفاده شده است. این تحقیق به روش کتابخانه ای انجام شده است و از مجلات علمی مختلف استفاده شده است.

جستجو با استفاده از کلید واژهها از جمله آینده پژوهی-آموزش و پرورش-برنامه ریزی درسی، و به زبان فارسی و Elsevier، Wiley، PubMed انگلیسی در پایگاههای معتبر از جمله انجام شد و مقالات مورد بررسی قرار گرفتند.

یافته ها:

نقش محوری انسان در توسعه و نیل به موفقیت در زمینه های گوناگون، لزوم توجه به تعلیم و تربیت متناسب با اهداف تعیین شده را به تصمیم گیران و سیاستگذاران تاکید می نماید. در جهان متغیر امروزی آموزش و پرورش به عنوان مولفه ای تاثیرگذار در اداره آینده کشور به دلیل پیچیدگی روابط و تعاملات و تغییر عوامل محیطی و سازمانی مستلزم رعایت ملاحظات متعددی است. شناخت و آگاهی نسبت به شرایط آینده تعلیم و تربیت، نیاز اساسی سیاستگذاران و مدیران عالی این نهاد مهم است. امروزه این نیاز از طریق مطالعات آینده پژوهی پاسخ داده می شود. سازمان آموزش و پرورش کشور از این حیث مستثنی نبوده و مطالعات آینده پژوهی می تواند امکان جدیدی برای مسؤولان و مدیران این سازمان در زمینه افزایش کارایی آموزشی با استفاده از پیشرفتهای علم و فن آوری ایجاد نماید. مقاله حاضر در پی پاسخ به این سوال است که آینده پژوهی چه نقشی در کارایی آموزش و پرورش مقطع

ابتدایی کشور داشته و چه سازوکارهایی برای ایفای این نقش وجود دارد. [8]

میل به آگاهی و شناخت آینده همواره در طول زندگی انسان از گذشته‌های دور وجود داشته است. اهمیت و نیاز به اطلاع از حوادث مستقبل در طول تاریخ، با ظهور افرادی در هیأت پیشگو و طالع‌بین بروز یافته و پاسخ داده شده است. در گذشته به واسطه نازل بودن سطح دانش و معرفت این میل محدود به زمان‌های کوتاه در آینده بوده ولی امروزه با رشد علم و توسعه فن‌آوری‌ها، انسان به دوره‌های بلندمدت می‌اندیشد. تبلور این نیاز در عصر حاضر به صورت مطالعات آینده در سطح سازمان‌ها با عنوان آینده‌شناسی و آینده‌پژوهی قابل ملاحظه است زیرا ادامه بقا و چگونگی کیفیت آن در آینده از دغدغه‌های سازمان‌های امروزی محسوب می‌شود. [9]

پیشینه آینده‌پژوهی:

در آثار برخی از اندیشه‌گران معاصر نیز نظریاتی در قالب آینده‌پژوهی مطرح شده است. تافلر در کتاب شوک آینده به این موضوع اشاره می‌کند. «برنامه‌ی ریزی برای آینده دور بر معنای وابسته کردن خود به برنامه‌های خشک و جزمی نیست. برنامه‌ها را می‌توان طوری تنظیم کرد که حالت آزمایشی و سیال داشته باشد و بتوان آنها را پیوست مورد تجدیدنظر قرار داد. ولی انعطاف‌پذیری به معنای کوتاه‌بینی نیست. برای فرا گذاشتن از تکنوکراسی، افق‌های زمان ما از نظر اجتماعی باید از فراز دهه‌ها و حتی نسل‌ها بگذرد و به آینده پرواز کند. این کار بیش از طولانی‌تر کردن برنامه‌های رسمی‌نیاز دارد. باید یک آینده آگاهی اجتماعی جدید را به صدر تا ذیل جامعه تزریق کرد. [10]

آنچه را که امروز فعالیت آینده‌نگاری می‌نامند نخستین بار توسط ژاپن در سطح ملی به کار گرفته شد. ابداع روش دلفی توسط محققین مؤسسه رند در دهه ۱۹۶۰ میلادی، به ظهور روش علمی و کارا جهت پیش‌بینی پیشرفت‌های علمی و فناوری منجر گردید. در اواخر این دهه و اوایل دهه ۱۹۷۰ ژاپن با استفاده از تجربه متخصصان این مؤسسه، روش دلفی را به

صورتی گسترده پیش بینی وضعیت علم و تکنولوژی تا سال ۲۰۰۰ میلادی به کار گرفت.

مفروض آینده‌نگری آن است که آینده‌ها متعددند و در انتخاب آنها، انسان‌ها تا حدی آزادی عمل دارند. آینده الزاماً تداوم گذشته نیست زیرا در شکل‌گیری آینده بازیگران بسیاری دخیل‌اند که عملکرد امروز آنان به طرح‌های آینده بستگی دارد. [11]

اهمیت توجه به آینده‌پژوهی در برنامه ریزی درسی و آموزش و پرورش:

تنها خط مشی و سیاستی که احتمال موفقیت آن وجود دارد، تلاش برای ساختن آینده است. تلاش برای ساختن آینده بسیار مخاطره‌آمیز است ولی به هر حال مخاطرات این تلاش به مراتب کمتر از عدم تلاش برای ساختن آن است.

اشتغال مداوم به امور جاری و پاسخگویی به نیازهای روزمره، مدیران سازمان‌ها را از پرداختن به آینده باز می‌دارد. در اثر فشار کارهای روزانه توجه به مسائل مرتبط با آینده از دستور کار خارج می‌گردد. اگرچه در گذشته روند آرام و پیوسته امور امکان پیش‌بینی وقایع و تحولات آینده را برای مدیران به وجود می‌آورد ولی تأثیر عوامل متعدد از جمله رویکرد دانش محور به موضوعات مختلف در چند دهه اخیر موجب جهش رشد صنعتی و اقتصادی کشورها و بروز ناپیوستگی در تحولات ملی و بین‌المللی گردیده است. چارلز هندي در این باره می‌گوید: «ناپیوستگی فاصله نیست و مسلماً نیازی هم نیست که فاصله باشد. تخییر ناپیوسته بهترین راه پیشرفت برای جامعه است که يك مسیر مشخص را طی می‌کند. [12]

ساختار، کیفیت منابع انسانی، آموزش‌ها، فرهنگ و اهداف سازمانی و همچنین راهبرد و فناوری‌های مورد استفاده در مواجهه سازمان‌ها با آینده تأثیر دارد. تأثیر محیط بر ساختار سازمان‌های متولی امر آموزش و پرورش و ارتباط آن با موضوع آینده پژوهی قابل ملاحظه است. " محیط از نهادها، سازمان‌ها، نیروها و عواملی که خارج از مرز سازمان وجود دارد تشکیل شده و بر تمام یا بخشی از عملکرد سازمان اثر

می‌گذارد ولی سازمان نمی‌تواند هیچ کنترلی بر آن اعمال کند. سازمان‌ها با ۴ نوع محیط روبرو می‌شوند.

با آینده‌پژوهی و شناخت ویژگی‌های محیط در آینده، ساختارهای مناسب برای ادامه فعالیت برنامه ریزی درسی کشور تعیین می‌گردد. [13]

اهمیت تاثیر محیط بر ساختار سازمان‌ها از آن جهت حائز اهمیت است که نیل به اهداف وابسته به ساختار مناسب برای فعالیت در محیط جدید است. دستیابی به کارآیی در آموزش و پرورش مستلزم رویکرد به تغییر و اعمال تغییرات مناسب با شرایط آینده است. «یافته‌ها و تجربه‌ها در زمینه علوم نظری حکم می‌کند که سازمان‌ها همواره با دگرگونی‌هایی که در اطرافشان اتفاق می‌افتد خود را سازگار کنند و منطبق با آنها پیش بروند. به عبارت دیگر اصل عمده در سازمان عبارت است از تأمین انعطاف با قصد جلوگیری از دگرگونی‌های نامطلوب و رودررویی با موقعیت‌ها و حوادث و اجرای برنامه‌هایی که شرایط و مقتضیات زمان و مکان پیش می‌آورد.

ایجاد ساختار مناسب آموزشی در مواجهه با ویژگی‌های محیط جدید مستلزم شناخت آینده است و بدون آن امکان ندارد. ضمن آنکه سرعت تغییرات نیز پرداختن به آینده را در زمینه اهداف و ماموریت‌های آموزش و پرورش اجتناب‌ناپذیر نموده است. این سرعت ناشی از افزایش دانش محوری در زندگی بشر و توسعه و گسترش فن‌آوری، همچنین بروز پدیده‌هایی همچون جهانی شدن است که خصایصی فزاینده و تاثیرگذار دارند. در این میان آموزش و پرورش کشور در مواجهه با تغییرات، نیازمند تحولاتی در ساختار، قوانین و مقررات، روش‌ها، آیین‌نامه‌ها، شیوه‌نامه‌های اجرایی و محتوای مطالب آموزشی است. [14]

ضرورت آینده‌پژوهی در برنامه ریزی درسی:

آینده پژوهی در برنامه ریزی درسی به دلیل ارتباط آن با نسل در حال تربیت جامعه و تاثیرکارکرد آن بر کارایی سازمان‌ها در آینده و موفقیت سازمان‌های مختلف کشور در بلند مدت و همچنین مرجعیت آن در تأمین نیروی انسانی متخصص و متعهد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

نقش تاثیرگذار برنامه ریزی درسی در کیفیت نیروی انسانی تامین کننده نیازهای سازمان‌ها، نهادها و ارگان، آن را به مرجع منحصر به فرد آموزشی و تربیتی پایه کشور تبدیل نموده است. آموزش متناسب با نیازهای حال و آینده جامعه و پرورش افرادی آگاه، توانمند، سالم، متعهد با نشاط و انگیزه، از کارویژه‌های تشکیلات آموزش و پرورش است. در فعالیتهای آموزشی و تربیتی پیش گرفتن بر نیازها ضروری است. زیرا مانع عقب ماندگی و رکود پیشرفت همه جانبه جامعه می‌گردد. به همین لحاظ پیش بینی اوضاع و شرایط در چشم انداز قابل حصول و در آینده (دوریانزدیک) ضروری است. می‌بایست نیازهای آینده جامعه برآورده شده و متناسب با اهداف پیش بینی شده اقدام به سیاستگزاری و برنامه ریزی نمود. [15]

برآورد نیازها براساس علایم و نشانه‌ها صورت می‌گیرد و محصول آن اعلام نیازمندی در آینده است. برآوردهای آموزشی نباید صرفاً براساس حدس و گمان استوارباشد.

بلکه باید نتیجه یک فرایند جدی، عقلانی، تحقیقات بی‌طرفانه، فعالیت دقیق علمی، داده‌ها، شواهد و قراین، تجزیه و تحلیل عینی و نه صرفاً براساس مدل‌های ذهنی و ظنی یا شهودی پژوهشگر باشد. پیش بینی و تخمین یا احتمال سازی، به عنوان راهکار دیگر مطرح است.

این راهکار به طور مشخص ناظر به موضوعات آینده است:

در آینده پژوهی محققین تعیین می‌کنند که حساسیتها و نیازهای آینده از چه اولویتهایی برخوردارند. پیش بینی با هدف مشخص کردن وضعیت یا اوضاع پدیده‌ها در آینده بوده و ضمن اتکا برتحلیل و برآوردهای گذشته، ناظر به آینده است. و برپایه در نظرگرفتن احتمالات مختلف شکل می‌گیرد.

البته حساسترین و مهمترین وظیفه آینده پژوهان از نظر تصمیم گیران ومدیران، پیش بینی یک واقعه در شرایط فعلی است صحت تحلیل و وقوع پیش بینی انجام شده است تاثیر زیادی بر اعتبار آینده پژوهی و اعتماد مسولان خواهد داشت. بنابراین نیاز سنجی آموزشی و تربیتی جامعه و انعکاس آن به مدیران عالی آموزش و پرورش از کارویژه‌های مطالعات آینده است. [16]

از آنجا که آمیختگی امور و تاثیر تعامل حوزه‌های مختلف باعث ایجاد طیفی از نیازمندی‌های آموزشی در سطح دستگاه‌های مختلف کشور گردیده است. تاثیر رشد فن‌آوری‌ها بر اقتصاد، سیاست، فرهنگ و سایر بخش‌ها بایکدیگر، آموزش و پرورش را با طیف گسترده‌ای از درخواست‌های متنوع حوزه‌های مختلف در آینده مواجه می‌کند. در سطح کلان تعیین اهداف و سیاست‌ها و همچنین طرح ریزی برنامه‌های آموزشی، وابسته به چشم‌اندازهایی است که از آینده ارائه می‌شود. بدیهی است چشم‌انداز مطلوب بایستی با در نظر گرفتن کلیه ابعاد تهیه و تدوین شود. ضرورت پاسخ به مسایل آینده در سطح آموزش و پرورش توجه و تمرکز به انواع رویکردهای مطرح در آینده پژوهی را اجتناب ناپذیرمی نماید.

علاوه براین، برخی از ضرورت‌های آینده پژوهی را می‌توان در موارد زیر دسته بندی کرد:

1- آماده شدن خود و دیگران در برابر آینده

2- کسب نمای کلی از آینده‌های در حال ظهور

3- درک زود هنگام خطرات و هشدارها

4- کسب موفقیت و برتری در رقابت‌ها

5- سازگاری با تغییرات [17]

برنامه درسی و آینده پژوهی:

آموزش متناسب با نیازهای حال و آینده جامعه و پرورش افرادی آگاه، توانمند، سالم، متعهد، بانشاط و با انگیزه از جمله وظایف اصلی آموزش و پرورش است. پیشی گرفتن از نیازها در فعالیتهای آموزشی و پرورشی موجب پیشرفت کشور میشود. از این رو، پیشبینی اوضاع و شرایط در چشم‌انداز قابل حصول و در آینده ضروری است. باید نیازهای آینده کشور

را برآورد کرد و متناسب با اهداف پیشبینی شده به سیاستگذاری و برنامه ریزی پرداخت رویکرد نوآورانه و آینده پژوهانه در برنامه درسی ضرورتی اساسی در آموزش و پرورش محسوب میشود. در این زمینه نگاه آینده پژوهانه و واقعبینانه نسبت به دانش آموز، معلم، مدیران، خانوادهها و

سایر عناصر برنامه درسی در مرحله تولید و اجرای برنامه، در چشم انداز افق مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. آموزش و پرورش برای ارتقای کیفیت فرصت‌های یادگیری، باید در محتوای برنامه های درسی آینده تحولاتی ایجاد کند که توانایی آینده پژوهی یادگیرندگان رشد نماید. این امر مستلزم آن است که متخصصان برنامه درسی، محتوای برنامه های درسی راهگونیهای تدوین نمایند که مهارت تفکر درباره آینده و شناخت آنرا در یادگیرندگان به وجود آورند، یعنی یادگیرندگان بتوانند.

آینده پژوهی در برنامه درسی به ایجاد آمادگی در دست‌اندرکاران، مدیران، معلمان و دانش‌آموزان و دانشجویان برای آینده، تصویر نمای کلی از آینده، درک بهموقع و زود هنگام خطرها و هشدارها، کسب موفقیت در رقابت‌های جهانی، سازگاری با تغییرات، کسب موقعیت در مسیر تغییرها و کسب ایده درباره برنامه‌ریزی انواع سرمایه‌گذاریها اطلاعاتی، نیروی انسانی، فناوری آموزشی و بودجه آموزشی به منظور دستیابی به منافع موجود و شکلگیری قابلیت‌ها و صالحیتهای مورد نیاز در افراد جامعه برای داشتن یک زندگی سالم و مطلوب کمک کند.

نوآوری برنامه درسی اغلب برای مراجعه به تغییرات خاص و در محدوده ای نسبتاً روشن و همراه با نشان و اسناد خاص در حوزه برنامه درسی به کار می رود برای نمونه ورود بعضی از فناوری های جدید در حوزه برنامه درسی را می توان نوآوری در برنامه درسی دانست. [18]

نتیجه گیری:

نتایج مطالعه های با عنوان توسعه برنامه درسی آینده از طریق آینده پژوهی نشان داد که بهدست آوردن بهترین گزینه ها در آینده چیزی نیست که به طور اتفاقی رخ دهد، بلکه باید از طریق برنامه‌ریزی دقیق مبتنی بر پژوهش به آنها دست یافت.

بنابراین، برنامه‌های درسی آینده نیز باید براساس پژوهش عمیق در مورد احتمالات آینده و تأثیرات آنها تدوین شوند سیاستگذاران و تدوینکنندگان برنامه درسی مؤسسه‌ها یا کشور باید نه تنها برای پنجاه سال آینده، بلکه برای فراتر از آن برنامه ریزی کنند. پژوهش درباره آینده، داده‌های ضروری در شکلگیری نسل فعلی و نسل آینده را فراهم میکند. پژوهشهایی که از برنامه درسی آینده جهت گرفته اند، باید براساس یافته‌های پژوهش درباره آینده، یعنی براساس پژوهش در مورد گرایشها، رویدادها و تأثیر مربوط به آنها بر یادگیرندگان هدف، توسعه یابند. بنابراین، پژوهشگران باید درباره اهداف، تعاریف، مبانی و اهمیت برنامه درسی آینده بحث و تبادل نظر برنامه درسی از جمله حوزه‌های کلیدی در آموزش و پرورش است که هر یک از عناصر آن چون روشهای تدریس، روشهای ارزشیابی، زمان و فضای آموزشی، اهداف، محتوا و فعالیتهای یادگیری در صورتی که به درستی و منطقی برنامه ریزی و تدارک دیده شوند.

منابع:

- 1-تابع بردبار، فریبا، شفیع‌سروستانی، مریم و موسوی‌پور، سید روحاhell، رابطه سبکهای یادگیری و قابلیت آینده پژوهی با نقش واسطهای خودکارآمدی پژوهشی، فصلنامه پژوهش در نظامهای آموزشی، دوره 21، شماره 19 1399

2-حیدری، امیرهوشنگ، آینده‌پژوهی، کتاب ماه کلیات، سال 27
، شماره 1، 1398، 71-79

3-خلیفه، رضا و خلیفه، مصطفی، رویکرد آینده‌پژوهی و نقش و
اهداف آن در برنامه درسی تعلیم و تربیت نوین، شماره، 1
سال، آموزش پژوهی فصلنامه 139

4-سهامی، الهام، آینده‌پژوهی، روشی نوین و کارآمد در
مدیریت بحران، نشریه شاخص آینده، پژوهشگاه شاخص‌پژوه،

5-صادق، رسول، امرایی، یوسف، چاهستاره، مجتبی و عباسی،
عفت، تغییر در برنامه‌های درسی بر مبنای آینده‌پژوهی،

6-Narmina Vazirova, (2019). Measuring Service Quality in Higher Education
Study of Post-Graduate

7-Students in Northern Cyprus, Thesis (M.S.)-Eastern Mediterranean University,
Faculty of Tourism,

Supervisor: Prof. Dr. Turgay Avc

8-Parasuraman, A., Zeithaml, V. and Berry, L.L. (1988), "SERVQUAL: a multiple-
item scale for

9-measuring consumer perceptions of service quality", Journal of Retailing, Vol.
64, Spring, pp. 12-40.

10-Parasuraman, Anantharanthan, Valarie A. Zeithaml, and Leonard L. Berry,
(2019). "A conceptual

11-model of service quality and its implications for future research."the Journal of
Marketing : 41-50.

12-Robert Rybnicek, Roland Königsgruber,(2019). What makes industry–university
collaboration succeed? A systematic review of the literature, Journal of Business
Economics, Volume 89, Issue

13-همایش ملی تغییر در برنامه درسی دوره‌های تحصیلی آموزش و
پرورش، دوره 21، 2931، 999-991

14-فتحیوآجارگاه، کورش، اصول برنامه‌ریزی درسی، چاپ هشتم،
تهران: ایران زمین، 1396

15-فتحیو اجارگاه، کورش، برنامه درسی به سوی هویت‌های جدید،
جلد اول، چاپ دوم، تهران: آئیژ، 1398

16-قره خانی، احمد، معصومیان، معصومه و اکبرنیا، مهناز،
آینده‌پژوهی راهبردی برای توسعه برنامه درسی، همایش ملی
تغییر در برنامه درسی دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش، دوره
111-199، 1398، 21

17-کشاورزی، مهدی، یارمحمدیان، محمدحسین و نادى، محمدعلی،
آینده پژوهی در طراحی الگوی روشهای تدریس مبتنی بر توسعه
آموزش عالی ایران، فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی،
سال 1، شماره 1، پیاپی 91،

18-کشاورزی، مهدی، یارمحمدیان، محمدحسین و نادى، محمدعلی،
محتوای برنامه درسی مبتنی بر توسعه آینده پژوهی در آموزش
عالی ایران: پژوهش کیفی، دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی
آموزش عالی، سال 1، شماره 23،